

ІВАН ЗЯЗЮН ПРО ВІДБІР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НА УЧИТЕЛЬСЬКУ ПРОФЕСІЮ

У Концепції "Нова українська школа" зазначається, що українська школа буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель, насамперед творчий та відповідальний, який постійно працює над собою. У цьому контексті важливо повернутися до проблем відбору педагогічно обдарованої молоді у вищі педагогічні навчальні заклади, використати наукові здобутки психологів з проблем професійної орієнтації (В. О. Моляко, О. І. Кульчицька та ін.). Необхідно також здійснювати практико-орієнтовані заходи з професійної орієнтації учнів загальноосвітніх навчальних закладів на педагогічні спеціальності, а також психологічний професійний відбір учнівської молоді до вищих педагогічних навчальних закладів. Потребує відновлення діяльність педагогічних класів у загальноосвітніх навчальних закладах, шкіл майбутніх педагогів при вищих педагогічних навчальних закладах.

За твердженням І. А. Зязюна педагогічна освіта формується за трьома рівнями: допрофесійним, базовим, післядипломним. У допрофесійній підготовці, передусім, досягається глибока індивідуалізація та диференціація освітніх програм, що відповідають широті та різноманітності соціального замовлення системі сучасної педагогічної освіти. Він стверджував, що центральною ланкою допрофесійної педагогічної освіти є педагогічний клас, школа чи університет юного педагога, факультет допрофесійної підготовки та ін. Їх діяльність має бути гнучкою й відповідати інтересам конкретного регіону держави. Предметом особливої турботи стає поєднання допрофесійної і професійної освіти, в тому числі шляхи й умови переходу майбутнього педагога з першого щабля на наступний. Педагогічні колективи мають орієнтуватися на комплексні форми педагогічної профорієнтації, спрямовані на формування цілеспрямованості особистості: інтересів, схильностей, мотивів діяльності й педагогічної дії, ціннісних уявлень про майбутню професію, педагогічного мислення. Створювати умови для виявлення і в подальшому розвитку здібностей школярів чи учнів професійних навчальних закладів до педагогічної професії, формування і самоформування елементарних загальнопедагогічних умінь та навичок. Розвиток професійно-педагогічного інтересу і педагогічних схильностей підкріплюється успіхами в практичній роботі з дітьми [3, с. 11].

Безумовний інтерес має накопичений педагогічними вищими навчальними закладами досвід орієнтації на учительську професію. Зокрема, щодо реалізації цільової програми "школа - педвуз - школа" в межах якого розроблені методичні посібники ("Шкільна психодіагностика", "Педагогічна діагностика"), функціонує факультатив "Юний педагог" (Херсонський педінститут); створення педагогічних класів (Київський педінститут) та ін. Заслуговує на увагу досід Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка щодо організаційно-методичного забезпечення цілісної системи заходів з метою залучення у педагогічний заклад саме того абітурієнта, що здатний стати "вчителем, якого чекають".

Майже 40 років тому в Полтавському державному педагогічному інституті розпочали розробку експериментальної програми "Вчитель". Її ініціатором і керівником

був ректор інституту, доктор філософських наук, професор, академік АПН СРСР І. А. Зязюн.

Освоєння програми "Вчитель" здійснювалось за такими основними періодами: довузівської, вузівської і післявузівської підготовки. Довузівський характеризувався як рання орієнтація школярів на вчительську професію, відбір юнаків і дівчат на навчання до інституту}; вузівський передбачав викладання студентам спецкурсу з основ педагогічної майстерності, проведення пропедевтичної практики у базових навчальних закладах і післявузівську адаптацію молодих учителів.

У довузівський період здійснювалось виявлення і розвиток в учнів 8-10 класів нахилів до педагогічної професії та організація роботи факультету майбутнього вчителя за програмою факультативу "Юний педагог". Розпочато діяльність у багатьох школах Полтавської області у 1985 році. Практика організаційної роботи засвідчила, що особливо у сільській місцевості, педагог-наставник організує заняття різновікових груп учнів. Тому виникла необхідність у створенні програми роботи школи "Юний педагог" для занять з групою учнів різного віку. Факультатив створено за принципом різновікових загонів Антона Макаренка. Для реалізації Програма факультативного курсу "Юний педагог" в середніх школах Полтавської області, були розроблені спільні документи профорієнтаційної педагогічної роботи органів народної освіти і педінституту [2, с. 123].

Профвідбір і допрофесійна підготовка школярів у системі "школа - педвуз - школа" концентрувала увагу на вирішенні таких завдань:

- теоретичне обґрунтування методики, організація і вдосконалення факультативу "Юний педагог" для різновікових груп учнів загальноосвітньої середньої і восьмирічної школи; професійно-технологічна освіта з наступною корекцією програми факультативу майбутнього вчителя;
- розробка методики діагностики педагогічних здібностей школярів, студентів педагогічного закладу, молодих учителів для створення єдиної картотеки учительських кадрів Полтавської області;
- підготовка положення про спільну діяльність педінституту і органів народної освіти щодо цільового набору до інституту і училища здібної до педагогічної творчої діяльності молоді.

Дослідники зосереджували увагу на такому: визначенні основних вимог до педагогічної професії і факторів придатності до неї; розробці психологічних тестів для профвідбору на учительську професію; розробці методики здійснення профвідбору на вступних іспитах [2, с. 124-125].

Керівники різновікових факультативів проводили роботу з орієнтації школярів на учительську професію, ставили такі завдання, які виявляють рівень мотивації і сприяють формуванню мотивації учіння школярів.

Система роботи факультативу передбачала: конференції школярів з вивчення творчості А. Макаренка, В. Сухомлинського тощо; зустрічі з кращими вчителями не тільки своєї школи, а й іншими; обговорення книг і статей на педагогічну тематику; відвідування уроків і виховних заходів досвідчених вчителів школи; допомогу вчителям в організації і проведенні у підшефних класах свят, зборів, конкурсів, виставок тощо; написання психолого-педагогічних характеристик на важковиховуваних учнів з подальшим їх обговоренням на заняттях з учителем; проведення екскурсій для учнів підшефних класів; підготовка і проведення членами факультативу третього і четвертого року навчання уроків або їх фрагментів.

Вже у 1995 році у самостійній Україні невдача спіткала перший період довузівської підготовки. Програма "Юний педагог", як і вся система ранньої орієнтації школярів на

учительську професію, у школах не прижилася. У зв'язку з появою ліцеїв, гімназій, національних і авторських шкіл більш актуальним став розвиток здібностей учнів до вивчення математики, біології, історію чи філології тощо. Раннє виявлення у школярів професійних нахилів відійшло на другий план. Щоправда для випускників шкіл у Полтавському педуніверситеті продовжував працювати факультет майбутнього вчителя. Але його ефективність поступово знижувалась.

Питання про ефективність підготовки майбутніх учителів обґрунтовано її перспективи [5, с. 114-117]. Співбесіда з абітурієнтом мала з'ясувати особистісні його характеристики: загальну культуру, світогляд, характер, знання й практичні навички в обраній спеціальності, а також орієнтацію абітурієнта у сфері педагогіки, мистецтва, спорту, техніки тощо. До уваги бралась також культура мови і мовлення, дикція, комунікативні і організаторські вміння, зовнішній вигляд тощо [6, с. 21-26].

Процедура відбору здійснювалась на основі принципів психодіагностики, зокрема: гармонії, який ґрунтується на моністичній концепції багатовимірного розвитку особистості [7, с. 24-28]; незалежних експертів; комплексної психодіагностики; лонгітюдності (тривалості у часі).

Добре організована робота факультетських експертних комісій з виявлення у абітурієнтів педагогічних здібностей та інших даних для навчання у педагогічному закладі себе виправдала. Можна було б розширити функції цих комісій з наданням їм права вирішувати усі питання прийому молоді на навчання, пише проректор з наукової роботи Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка В. Є. Лобурець. При цьому відпала б потреба у громіздких і виснажливих вступних екзаменах (за винятком диктанту) і була б забезпечена гласність і об'єктивність [4, с. 164].

У цей же період в інших областях України були створені педагогічні класи, з метою ознайомлення школярів з педагогічною професією, а також формування психологічної готовності учнів до праці вчителя. Аналіз роботи педагогічних класів свідчить, що відвідування уроків з педагогіки та психології, активна участь у педагогічній практиці сприяє глибокому усвідомленню школярами суті педагогічної праці, обґрунтованому вибору педагогічної професії.

Багато уваги на уроках приділяється формуванню сутопрофесійних якостей учителя, в тому числі й педагогічній майстерності. Поступово діти починали розуміти, що у вчителя повинні бути не тільки глибокі знання свого предмета та психолого-педагогічних наук, а й уміння виразно говорити і легко спілкуватися з людьми, мати струнку поставу та лагідне обличчя. Всі ці вміння вихованці можуть набути під час практики в молодших класах. Отже, робота яка проводиться з школярами у профільних педагогічних класах, сприяла розвитку в учнів інтересу до виховання дітей, розуміння ними великого соціального значення педагогічної роботи, більш усвідомленому вибору школярами майбутньої професії [1, с. 179].

Отже, одним з головних завдань системи допрофесійної підготовки було формування професійного ідеалу майбутнього вчителя, виходячи з уявлень про професію, про необхідні якості і певну стратегію поведінки.

Література:

1. *Гладченко Є. М.* Довузівська психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя / Є. М. Гладченко, Л. І. Євграфова // Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції "Психолого-педагогічна підготовка вчителя у вузі. - Полтава, 1992. - С. 178-179.

2. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. /І. А. Зязюн. - К.: МАУП, 2000. - 312 с.
3. Концептуальні підходи до розвитку багаторівневої педагогічної освіти в Україні. - Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. - 16 с.
4. Лобурець В. Є. Програма "Учитель": збобутки і перспективи /В. Є. Лобурець // Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції "Єдність педагогіки і психології у цілісному навчально-виховному процесі" 4-5 квітня 1995. - Полтава, 1995. - С. 163-165.
5. Мо"2^и В. Ф. Психодіагностика в системі "школьник — студент — молодий спеціаліст" /В. Ф. Моргун // Пути совершенствования психолого-педагогической подготовки учителя в свете реформы общеобразовательной и профессиональной школы /под ред. І. А. Зязюна, В. К. Розова, Л. И. Рувинского. - Полтава, 1985. - С. 114-117.
6. Моргун В. Ф. Аналіз документів, психодіагностика, співбесіда і екзамен при профвідборі у вищу школу // Орієнтація молоді на педагогічну професію / за ред. В. Ф. Моргуна. - Полтава, 1987. - С. 21-26.
7. Моргун В. Ф. Многомерная монистическая концепция развития личности // Психологические проблемы индивидуальности / под ред. Б. Ф. Ломова. - М., 1984. - Выпуск 2. - С. 24-28.

УДК 37.091.4 Зязюн І.:37 011.3-051

Коновець С. В.

АКТУАЛЬНІСТЬ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ АКАДЕМІКА І. А. ЗЯЗЮНА ВІДНОСНО ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

У положеннях "Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті", наголошується на тому, що сучасна педагогічна теорія і практика має доводити актуальність зміни знаннєвої парадигми освіти та виховання на діяльнісно-розвивальну й обов'язкового переходу від інформаційно-репродуктивного до особистісно-зорієнтованого і творчо-спрямованого розвитку кожної особистості. Відтак, враховуючи потребу нашої країни у цілісних творчих особистостях з високим рівнем культури, духовності, соціальної і творчої активності, особливо важливого значення набуває проблема творчого розвитку особистості кожного вчителя.

З огляду на особливу роль учителів, вихователів і наставників - у творчому розвитку особистості доцільно зосередити увагу на теоретичній спадщині одного з найвідоміших сучасних учених, видатного філософа й педагога - І. А. Зязюна. Його внесок до сучасної філософської і педагогічної галузей науки непересічний, оскільки складається насамперед з широко відомих наукових концепцій: "філософії освіти", "педагогіки добра", "педагогічної майстерності", котрі були побудовані на гуманістичних засадах та екзистенційному світосприйнятті автора.

Впродовж усього життя учений-мислитель послідовно і впевнено дотримувався своїх переконань, закладених у розроблену ним концепцію філософії освіти, про те, що "смісл і ціль освіти - людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонія її відносин з собою і іншими людьми, зі світом. У такій спосіб освіта на державному рівні створює умови розвитку - саморозвитку, виховання - самовиховання, навчання - самонавчання всіх і кожного. Під освітою розуміється процес входження людини в життя суспільства, в цілісний світ живої і "неживої" природи. Отже, система освіти створюється